

TURYSTYKA JAKO ELEMENT SZKOLNEJ OFERTY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Dr Bogumiła Przysiężna

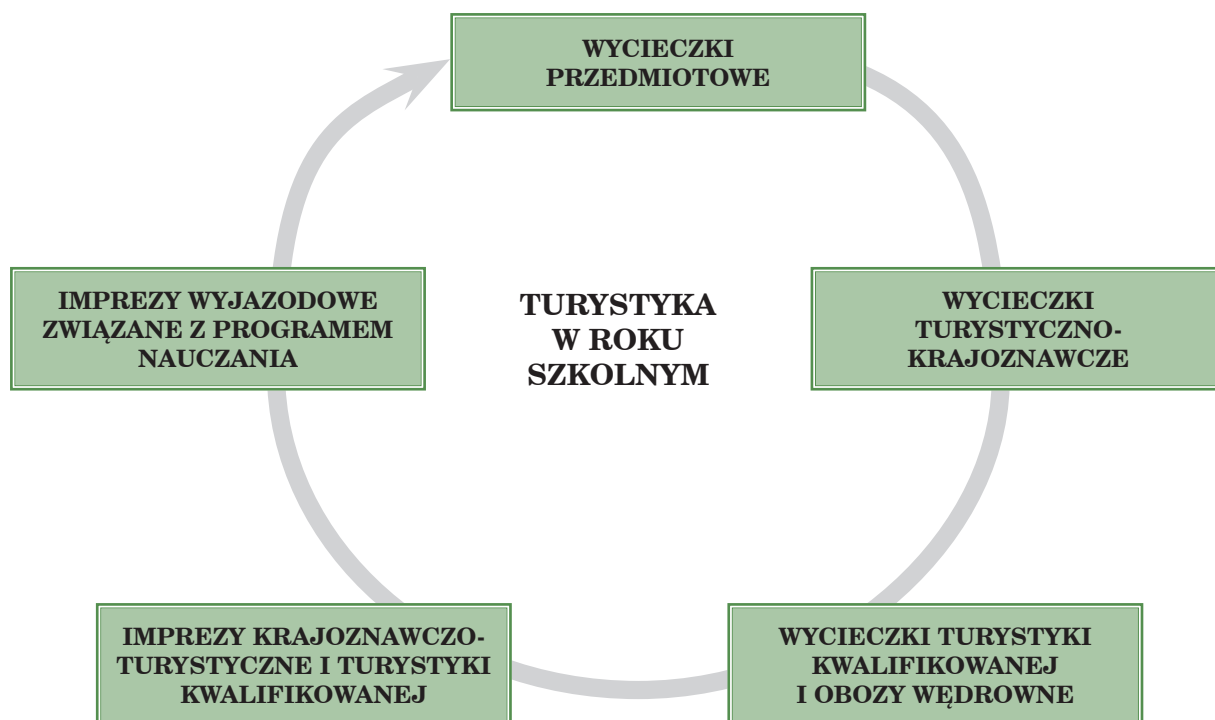
Prodziekan i wykładowca na Wydziale Turystyki i Rekreacji (Zakład Podstaw Rekreacji i Animacji Czasu Wolnego) Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku. Posiada ponad dwudziestoletni staż pracy jako nauczycielka wychowania fizycznego. Autorka i współautorka wielu publikacji z zakresu metodyki WF, turystyki i rekreacji dzieci i młodzieży. Współautorka programów do nauczania WF (Moja sprawność i zdrowie, Ruch to zdrowie – oba dopuszczone do użytku szkolnego przez MEN). W 2009 r. odznaczona medalem Komisji Edukacji Narodowej. Członek zespołu opracowującego nową podstawę programową kształcenia ogólnego w zakresie wychowania fizycznego.

Spis treści

Wstęp	1
1. Nowa turystyka w szkole	2
2. Regulacje prawne	3
3. Cel zajęć nastawionych na aktywność turystyczną	4
4. Treści zajęć nastawionych na aktywność turystyczną i sposoby ich realizacji	6
5. Ocena aktywności turystycznej	7
6. Korzyści dla ucznia	7

Wstęp

W ostatnich latach daje się zauważyć zwiększone zainteresowanie turystyką. Coraz więcej szkół organizuje dla swoich uczniów wyjazdy turystyczne, które oprócz tradycyjnych wycieczek klasowych przybrały postać tzw. wyjazdów integracyjnych. Uczniowie polubili tę formę zajęć szkolnych. Niektóre szkoły posunęły się nieco dalej proponując swym uczniom wakacyjne formy turystyki w postaci obozów specjalistycznych, zimowisk, kolonii. Wszystkie wspomniane formy oprócz celu doraźnego, jakim jest pożyteczne spędzenie czasu wolnego czy nabycie nowych umiejętności, odgrywają jeszcze jedną ważną rolę z punktu widzenia działań perspektywicznych. Ich zadaniem jest także rozbudzanie zamiłowania do aktywnego spędzania czasu wolnego w okresie wakacji, a w przyszłości urlopu.

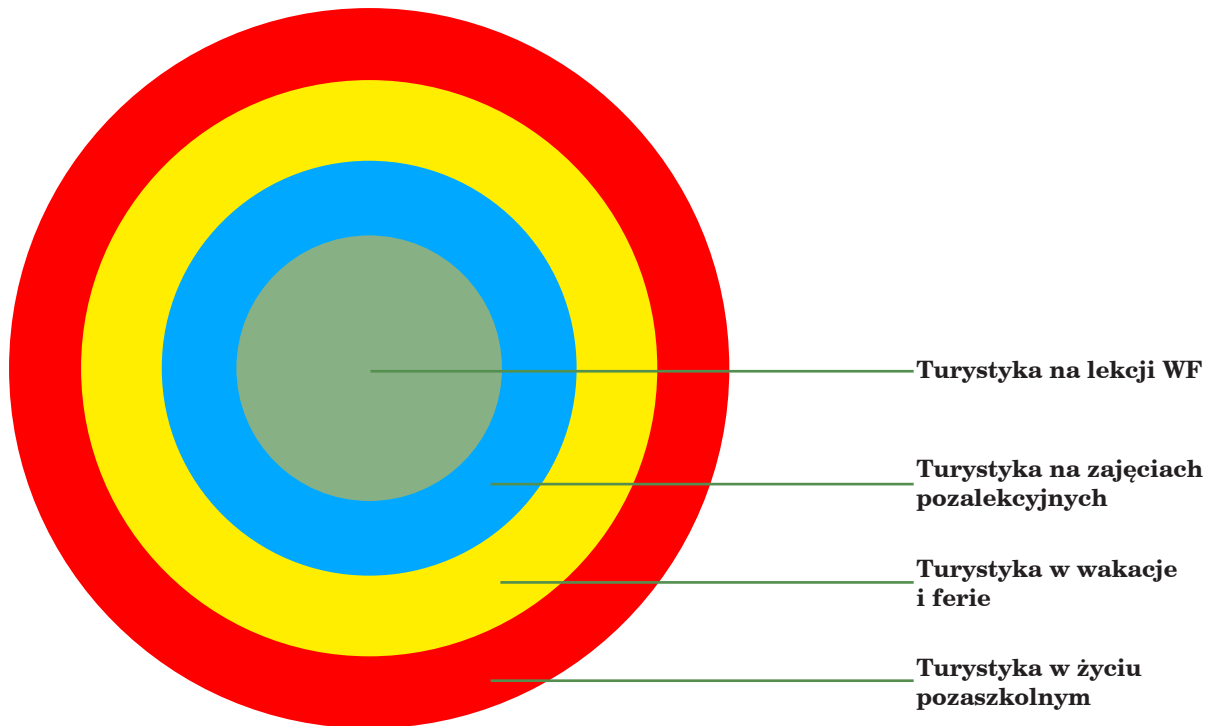

Ryc. 1. Turystyka w roku szkolnym

1. Nowa turystyka w szkole

Postępując zgodnie z duchem nowej podstawy programowej, turystykę szkolną można realizować także w czasie lekcji wychowania fizycznego. Jest to możliwe w ramach zajęć do wyboru, na które przeznaczono dwie z puli obowiązkowych czterech (II i III etap edukacji) i z trzech (IV etap) godzin przewidzianych na realizację treści z wychowania fizycznego. Do tego stosowne rozporządzenie daje nauczycielowi możliwość łączenia kilku godzin w jeden ciąg zajęć, co w przypadku turystyki jest bardzo ważne. Trudno bowiem byłoby realizować „turystyczne treści” w ciągu tradycyjnego czasu lekcji. Trzeba jednak pamiętać, że można łączyć godziny lekcyjne jedynie w okresie nie dłuższym niż cztery tygodnie. Łatwo więc obliczyć, że nauczyciel może przeznaczyć na jednorazową realizację jednej formy turystyki aż osiem godzin. Jest to wystarczająca liczba na rozwijanie wśród uczniów zainteresowania i pasji związanych z turystyką. To, czego uczeń nauczy się na lekcjach, będzie mógł doskonalić w czasie wakacji spędzanych z rówieśnikami na obozach lub z rodzicami w ramach turystyki rodzinnej.

Jednym z zadań szkoły jest przygotowanie młodego człowieka do przyszłości. Duży udział w tym działaniu może mieć nauczyciel wychowania fizycznego, którego powinnością jest przygotowanie ucznia do swobodnego i świadomego poruszania się po różnych obszarach kultury fizycznej, w tym turystyki. Można powiedzieć, że wszystko zaczyna się w szkole, także przygoda z turystyką. Owych początków należy dopatrywać się w szkolnym krajoznawstwie, które powinno być wstępem do bycia świadomym turystą zaangażowanym w poznawanie własnego regionu, kraju oraz zainteresowanego ochroną jego dóbr naturalnych i kulturowych.

Ryc. 2. Kręgi (obszary) turystyki

2. Regulacje prawne

Zasady działalności krajoznawczo-turystycznej dzieci i młodzieży regulują ustawy i rozporządzenia, których znajomość znacznie ułatwi realizowanie treści w ramach aktywności turystycznej. Wśród owych dokumentów należy wymienić:

- Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobów organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki.
- Ustawę o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.
- Ustawę z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw.
- Ustawę o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997 r.
- Prawo o ruchu drogowym z dnia 20 czerwca 1997 r.
- Ustawę o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 r.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 września 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków prowadzenia działalności w zakresie rekreacji ruchowej.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 stycznia 1997 r. w sprawie warunków, jakie muszą spełnić organizatorzy wypoczynku

dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasad jego organizowania i nadzorowania.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 sierpnia 2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego.

3. Cel zajęć nastawionych na aktywność turystyczną

Nauczyciel pracujący z uczniami w ramach aktywności turystycznej realizuje podstawowe cele zapisane w podstawie programowej akcentując te, które dotyczą bezpośrednio działalności turystyczno-krajoznawczej. Poprzez organizację różnych form turystyki można realizować niżej wymienione cele. Efekty jednych będą widoczne tuż po zakończeniu zajęć, a nawet w trakcie ich trwania. Dotyczą one umiejętności, np. posługiwania się kompasem, określania stron świata, czytania oraz interpretowania mapy, gromadzenia informacji na temat odwiedzanych miejsc i obiektów atrakcyjnych turystycznie. Inne uwidocznia się nieco później, bowiem będą wymagały działań długofalowych, związanych z rozbudzaniem zamiłowania do turystyki, zwiedzania, wędrowania, odpowiedniego traktowania przyrody i dóbr stanowiących dorobek człowieka, co w konsekwencji zakończy się budowaniem postaw pro-turystycznych, pro-ekologicznych. Związane one są z procesem wychowania do świadomego i odpowiedzialnego udziału w ruchu turystycznym na poziomie szkoły, a później także w dorosłym życiu.

W toku zajęć wychowania fizycznego nastawionego na aktywność turystyczną, młody człowiek **będzie poznawał swój region** (tzw. małą ojczyznę), z jego środowiskiem przyrodniczym, tradycją, historią, kulturą, zabytkami.

Uczeń będzie miał **możliwość weryfikacji wiedzy zdobytej na innych lekcjach** z zakresu życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. W terenie będzie mógł zobaczyć to, o czym uczył się w tradycyjnym systemie klasowo-lekcyjnym. Wędrówki po regionie zaprowadzą uczniów do miejsc ciekawych nie tylko ze względu na wartość historyczną, ale także pokażą mu najnowsze osiągnięcia współczesnej sztuki, techniki, architektury.

Organizowanie zajęć z turystyki, w których uczeń będzie zmuszony do intensywnego wysiłku fizycznego, pomoże w **poprawianiu sprawności fizycznej** lub w zapobieganiu jej spadkowi. Taki cel zostanie osiągnięty w czasie wędrówek pieszych, rowerowych czy kajakowych. Będzie także możliwy do zrealizowania w sytuacji, gdy w różnych formach turystycznych wystąpią zabawy, gry lub inne zadania polegające na zaangażowaniu w wykonywaną pracę różnych grup mięśniowych. Należy jednak pamiętać, że muszą to być takie formy aktywności, które wymagają zwiększonego wysiłku fizycznego. Nie osiągnie się tego celu wtedy, gdy w ramach zajęć turystycznych uczeń będzie jedynie zwiedzał ciekawe miejsca.

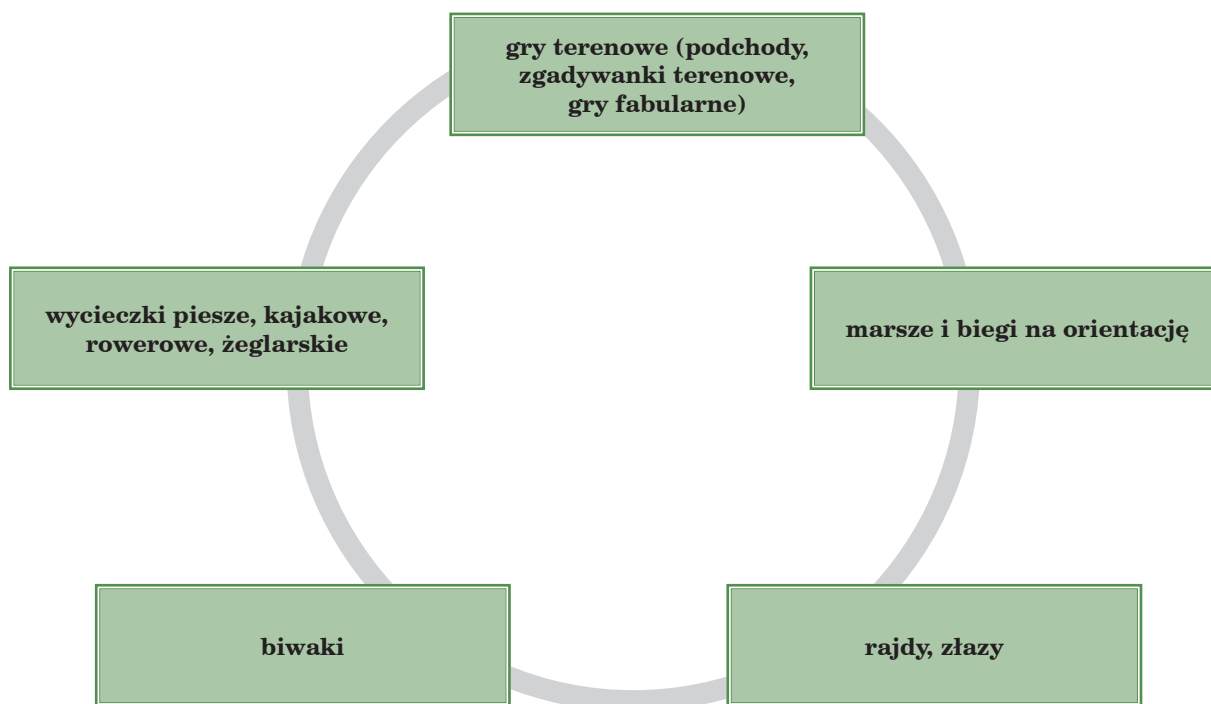
Uczniowie zamieszkujący rejony uprzemysłowione, charakteryzujące się dużą emisją szkodliwych substancji chemicznych do powietrza, w toku zblokowanych zajęć turystycznych będą mieć okazję do odwiedzenia miejsc czystych ekologicznie i dzięki temu ich płuca odpoczną od wchłaniania zanieczyszczonego powietrza. Systematyczne wyjazdy w czyste rejony, mogą przyczynić się do **poprawy zdrowia uczniów z regionów zagrożonych ekologicznie**. Nawet spokojny spacer w takim miejscu przysporzy organizmowi więcej korzyści, niż intensywny bieg w skażonym środowisku.

Uczeń, który w naturalnych warunkach środowiskowych będzie osiągał sukces, odczuwał zadowolenie z działania w ramach różnych form turystyki, szybciej zrozumie potrzebę dbałości o przyrodę. Jego postawa będzie charakteryzowała się potrzebą troski o naturalne środowisko, ponieważ stanowi ono miejsce kojarzące się z miłymi przeżyciami. Dzięki zajęciom odbywającym się w lesie (rajdy, biwaki, gry terenowe, marsze i biegi na orientację), nad jeziorem, w górach, można **uczyć właściwego zachowania się uwzględniającego zasady ochrony środowiska naturalnego oraz umiejętnego korzystania z zasobów otaczającej człowieka przyrody**.

Turystyka szkolna może być wreszcie pomocnym **narzędziem wspomagającym rodzinę w procesie wychowania**. Wspólne wędrowki integrują grupę, stwarzają okazję do wykazania się cechami charakteru, które nie mogą być eksponowane w ramach „zwykłych” lekcji trwających 45 minut. Sytuacje pojawiające się w czasie rajdów, biwaków oraz innych form turystycznych, zmuszają częstokroć do działania pod wpływem nieprzewidywalnych bodźców, których uczeń nie ma okazji doświadczyć w budynku szkolnym. Podejmowanie działań w odmiennym środowisku, polegające na wykorzystaniu własnego doświadczenia oraz wiedzy i umiejętności zdobytych w szkole, wyzwala kreatywność, poczucie własnej zaradności, ale także uświadamiają istniejące w człowieku braki, odkrywają jego słabości. To wszystko może pomóc w kształtowaniu charakteru, a także budowaniu samooceny ucznia. Działanie w grupie wytwarza więź grupową, uczy solidarności, odpowiedzialności za swoje decyzje i czyny, wyzwala poczucie opiekuńczości względem potrzebujących pomocy. Daje także okazję do poznawania akceptowanych społecznie wzorów zachowań. Może to w znacznym stopniu przyczynić się do wzmożenia działań zapobiegających patologiom społecznym wśród uczniów na różnych etapach szkolnej edukacji.

Jeszcze jedno godne jest podkreślenia. Szkoła ma ważne zadanie w nauczaniu uczniów **racjonalnego gospodarowania czasem wolnym**. Czyni to organizując różnorodne zajęcia pozalekcyjne, w których udział podlega zasadzie dobrowolności. Obligatoryjne zajęcia wychowania fizycznego nastawione na aktywność turystyczną, stanowią kolejną okazję do pokazania, jak zdrowo i ciekawie można spędzić swój czas wolny od obowiązków. Dzięki nim uczeń może poznać pozytywny wzorzec mądrego spędzania wolnych chwil z pożytkiem dla siebie, zaspokajając swoje potrzeby poznawcze, rozwijając własne zainteresowania oraz hartując zdrowie poprzez przebywanie na dworze w różnych warunkach pogodowych. Nauczyciel posiada w tym zakresie potężną broń w **upowszechnianiu aktywnego wypoczynku**.

4. Treści zajęć nastawionych na aktywność turystyczną i sposoby ich realizacji

Ryc. 3. Treści aktywności turystycznej na lekcji wychowania fizycznego

W ramach lekcji wychowania fizycznego usytuowanych w ciągu tygodnia można przygotowywać się do odbycia wędrowki pieszej, kajakowej, rowerowej, żeglarskiej. Zrealizowanie takiej wędrowki może być ukoronowaniem semestralnej czy rocznej pracy fakultatywnych treści z zakresu turystyki.

Na kolejnych lekcjach uczniowie wykonywaliby prace przybliżające ich do odbycia rajdu czy biwaku. O ile pozwala na to usytuowanie szkoły, jej najbliższe otoczenie może być swoistym poligonem przygotowawczym do finałowego rajdu czy biwaku. Zacząć można od zabaw i gier nastawionych na orientowanie się w terenie, określanie stron świata, wyznaczaniem azymutu, czytanie profesjonalnej mapy lub szkicu terenu wykonanego samodzielnie przez nauczyciela bądź inną osobę. Kolejnym krokiem mogą być zajęcia poświęcone grom terenowym wykorzystującym wcześniej wymienione umiejętności. Ciekawie prezentują się zmodyfikowane podchody czy zgadywanka terenowa. Uczniowie poruszają się nie po śladach pozostawionych przez uciekającą grupę, a według trasy narysowanej na mapie lub kierując się określonym azymutem.

Ciekawym wprowadzaniem w „poważną” turystykę może być organizacja różnych zajęć czerpiących inspirację z biegów na orientację. Istnieje wiele odmian klasycznego biegu z mapą, które mogą urozmaicić zajęcia oraz utrwalić zdobyte wcześniej umiejętności. Takim przykładem jest np.: bieg gwiazdzisty i gra szwajcarska. Dużym powodzeniem wśród młodzieży cieszą się także biegi sztafetowe z mapą. Wiele przykładów poszukujący nauczyciel znajdzie w literaturze poświęconej biegom na orientację.

Jeśli chodzi o zastosowanie orientacji w lekcjach z turystyki, można ją wprowadzać także na zajęcia z wykorzystaniem rowerów, kajaków, nart biegowych i żaglówek. Uzależnione to będzie od możliwości szkoły, jej warunków materialnych, warunków naturalnego środowiska, tradycji szkoły i regionu oraz od zainteresowań uczniów.

Możliwość łączenia kilku godzin pozwoli nauczycielowi zorganizować dłużej trwające zajęcia w terenie bardziej oddalonym od miejsca usytuowania szkoły. Umożliwi to grupie uczestnictwo w zajęciach poza salą, boiskiem szkolnym czy pobliskim parkiem lub niewielkim terenem zalesionym. Wyżej wymienione zabawy czy gry terenowe zorganizowane w dużym lesie, przysporzą uczniom niezapomnianych przeżyć i nowych doświadczeń.

Przygotowany w ten sposób uczeń będzie gotów do odbycia wędrowki kilkudniowej, kończącej określony przez nauczyciela cykl pracy. Przygotowanie do takiej wędrowki to nie tylko praca ucznia w ramach lekcji. Uczeń może i powinien w ramach pracy domowej zdobywać, gromadzić potrzebne mu informacje np. o atrakcjach turystycznych znajdujących się na trasie rajdu czy wycieczki pieszej, kajakowej lub innej. W ramach samodzielnej pracy może on przygotować swoje portfolio o poznawanym regionie (mapy, foldery, notatki o ciekawych miejscach, fotografie, legendy...). Starsi uczniowie mogą przygotowywać w grupach projekty tras. Najciekawsza propozycja powinna zostać nagrodzona zorganizowaniem wycieczki według zwycięskiej trasy pod okiem nauczyciela wychowania fizycznego. Pomocną może okazać się współpraca z wychowawcą klasy, z rodzicami, a także z Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym czy też jego szkolnym oddziałem. A może praca rozpoczęta w ramach fakultatywnych treści turystycznych zaowocuje powstaniem Szkolnego Koła Turystyczno-Krajoznawczego? Może działania nauczyciela zmotywują uczniów do zdobywania odznak turystyki pieszej, kajakowej, rowerowej, żeglarskiej lub innej?

5. Ocena z aktywności turystycznej

W wychowaniu fizycznym nauczyciel powinien oceniać ucznia przede wszystkim za jego zaangażowanie w wykonywane zadania. Nie powinno być odstępstwa od tej reguły także w przypadku treści turystycznych. Każdy uczeń może być oceniony za zgromadzone materiały w postaci portfolio o regionie, za przygotowanie planu wędrowki, za stopień wywiązania się z zadań powierzonych do wypełnienia w czasie rajdu czy biwaku (np. zorganizowanie i przygotowanie posiłków, przeprowadzenie mini turnieju, przygotowanie i przeprowadzenie animacji kulturalno-rozrywkowych przy ognisku...). Ocenie nauczyciela powinna towarzyszyć samoocena ucznia oraz ocena pozostałych uczestników zajęć. Im uczeń starszy, tym mniejszą rolę winna odgrywać ocena dokonana przez nauczyciela na rzecz oceny wystawianej przez grupę i tej dokonanej samodzielnie.

6. Korzyści dla ucznia

Uczeń, który wybierze jako fakultatywne treści z wychowania fizycznego aktywność turystyczną zyska wiele korzyści, które przydadzą mu się w późniejszym życiu. Do najbardziej cennych należą:

- zdobycie umiejętności planowania zdrowego i ciekawego wypoczynku,
- poznanie najbliższej okolicy i nabycie umiejętności poruszania się po niej,
- przeżycie przygody i uwrażliwienie się na przyrodę.